

Meliorasiya və su təsərrüfatının uğurlu inkişafı ölkədə ərzaq bolluğuna təminatdır

Ölkəmiz kənd təsərrüfatının bütün sahələrinin inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli iqlim və zəngin təbiətə malik olan coğrafi bir regionda yerləşmişdir. Lakin əsas əkinçilik bazası sayılan Kür-Araz düzənliyinin arid bir zondada yerləşməsi, bu və ya digər dərəcədə minerallaşmış qrunt sularının təbii axınının zəif olması burada suvarmanın və mütamadil olaraq digər müvafiq kompleks meliorativ tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir. Hazırda ölkədə suvarılan sahələr 1,435 milyon hektar təşkil edir və kənd təsərrüfatı məhsullarının 90%-ə qədərini bu torpaqlardan əldə edilir. Suvarılan torpaqların 610 min hektarı kollektor-drenaj sistemləri ilə təchiz olunmuşdur. Perspektivdə suvarılan torpaq sahələrinin artırılaraq 1,6 milyon hektara çatdırılması imkanları olsa da, su ehtiyatlarının çatışmaması bu tədbirin həyata keçirilməsində əsas maneədir.

Qədim suvarma əkinçiliyi diyarı olan Azərbaycanda uzun illərdən bəri böyük zəhmət və külli miqdarda vəsait hesabına su axımını bölüşdürən və tənzimləyən irriqasiya sistemlərindən, kollektor-drenaj şəbəkələrindən, nasos stansiyalarından və su anbarlarından ibarət geniş və müürəkəb meliorasiya və su təsərrüfatı kompleksini fəaliyyət göstərir. Bu kompleksin əsas hissəsi ulu öndər Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi illərdə onun şəxsi təşəbbüsü və yaxından köməyi ilə yaradılmışdır. Ölkəmizdə meliorasiya və su təsərrüfatını inkişaf etdirmədən kənd təsərrüfatı məhsullarının yetişdirilməsinin mümkün olmadığını böyük uzaqgörənliklə qeyd edən ulu öndər Heydər Əliyev ölkədə meliorasiya və su təsərrüfatının inkişafına xüsusi əhəmiyyət verməmiş, bu sahənin əhəmiyyətini yüksək qiymətləndirərək onun inkişafını daim diqqətdə saxlamış, aparılan bütün işlərlə şəxsən maraqlanmışdır.

Azərbaycanda meliorasiya və irriqasiya işlərinə keçən əsrin əvvəllərində, lakin onun genişmiqyaslı, intensiv inkişafına ulu öndər Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi 1969-cu ildən başlanılmışdır. Bu vaxtdan etibarən ölkənin kənd təsərrüfatında, sənayesində, ümumiyyətlə, iqtisadiyyatın bütün sahələrində xüsusi bir yüksəliş dövrü başlandı. Ölkədə kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi haqqında bir neçə tarixi qərar qəbul edildi. Bu qərarlarda nəzərdə tutulan tədbirlərin yerinə yetirilməsini təmin etmək məqsədilə kompleks meliorasiya proqramları hazırlandı və meliorasiya olunmuş torpaqlarda kənd təsərrüfatı istehsalının sabit şəkildə artırılması üçün mühüm tədbirlər işlənilməyə başlandı. 1971-1975-ci illərdə ölkədə meliorasiya işlərinə 1966-1970-ci illərdəki nisbətən iki dəfədən çox vəsait ayrıldı. Bu müddətdə 23,5 min hektar yeni suvarılan torpaqlar istifadəyə verildi, 156,8 min hektar suvarılan torpaqların meliorativ vəziyyəti yaxşılaşdırıldı, 88 min hektar sahədə torpaqların uyulması, o cümlədən 48 min hektarda əsaslı yuma, 110,3 min hektar sahədə suvarma şəbəkələrinin yenidən qurulması, 133,2 min hektar sahədə hamarlama işlərinin aparılması təmin olundu. 248,6 min hektar qış otlaq sahələrində su təminatı sistemləri yaradıldı. Bu illər ərzində

bir sıra iri irriqasiya və meliorasiya obyektləri, o cümlədən Araz çayı üzərində həcmi 1,35 milyard kubmetr olan Araz su anbarı su elektrik stansiyası ilə birlikdə, Azərbaycan Respublikası və İran İslam Respublikası ərazilərində 400 min hektar sahəni suvaran Mil-Muğan hidroqovşağı, uzunluğu 37 km, sərfi saniyədə 80 kubmetr olan Baş Mil kanalı, ümumi uzunluğu 71 km olan Yuxarı Mil və Yeni Xan qızı kanalları, Naxçıvan MR-də 6 min hektar sahəni suvaran Arpaçay nasos stansiyaları, Naxçıvan suvarma sistemi, Qusar rayonunda Caqar-Cibir magistral kanalı, Şamaxı rayonunda həcmi 3,5 milyon kubmetr olan Zoqolovoçay su anbarı və digərləri tikilib istismara verildi. Həmin dövrdə yerinə yetirilən tikinti işlərinin xarakterik cəhətlərindən biri onların yüksək texniki səviyyədə aparılması idi.

1976-1982-ci illərdə ulu öndər Heydər Əliyevin xüsusi diqqət və qayğısı nəticəsində su təsərrüfatı və meliorasiya obyektlərinin tikintisi, torpaq fondunun sağlamlaşdırılması və suvarma-drenaj sistemlərinin yenidən qurulması sahəsində aparılan işlərin miqyası daha da genişləndirildi. Bu illərdə meliorasiya tədbirlərinə yönəldilən vəsaitin miqdarı 1971-1975-ci illərdəki nisbətən 2,4 dəfə artdı, 605 min hektar sahədə suvarma sistemləri yenidən quruldu, 89,6 min hektar yeni suvarılan sahələr istifadəyə verildi, 137 min hektar torpaq meliorativ cəhətdən yaxşılaşdırıldı, 274,4 min hektar sahədə əsaslı hamarlama işləri aparıldı. Bu dövrdə Tərtərçay üzərində 144 min hektar sahəni suvarma suyu ilə təmin edən həcmi 550 milyon kubmetr olan Sərsəng su anbarı su elektrik stansiyası ilə birlikdə, həcmi 5,86 milyon kubmetr olan Madagiz su anbarı, Naxçıvan MR-də Arpaçay çayı üzərində həcmi 150 milyon kubmetr olan Arpaçay su anbarı, Naxçıvan çayından qidalanan həcmi 12,7 milyon kubmetr olan Sirab su anbarı, Füzuli rayonunda həcmi 9,5 milyon kubmetr olan Aşağı Köndələnçay su anbarı, Lənkəran rayonunda həcmi 52 milyon kubmetr olan Yuxarı Xanbulançay su anbarı kompleksi, Tovuz rayonunda nasos stansiyası və bir sıra digər obyektlər tikilib istismara verilməmişdir. Bütün bunların nəticəsində respublikada kənd təsərrüfatı bitkilərinin məhsuldarlığı və ümumi məhsul istehsalı bir neçə dəfə artmışdır.

Ölkədə 1993-cü ildə gərgin siyasi durumun, iqtisadi böhranın hökm sürdüyü bir şəraitdə Heydər Əliyevin ikinci dəfə respublikaya rəhbərliyinə gəlişi meliorasiya və su təsərrüfatı sahəsinə mühüm əhəmiyyət əlavə etdi, sahə öz inkişafının yeni mərhələsinə qədəm qoydu, ona diqqət və dövlət qayğısı bərpa olundu, mövcud meliorasiya potensialından daha səmərəli istifadə olunması yolları və sahənin gələcək inkişaf istiqamətləri müəyyənləşdirildi. Onun göstərişləri əsasında respublikaya ayrılan xarici investisiyalar ilk növbədə bu sahənin inkişafına yönəldildi. Ölkənin bazar iqtisadiyyatına keçməsi ilə əlaqədar aqrar sahə ilə paralel olaraq meliorasiya və su təsərrüfatında da islahatların həyata keçirilməsinə başlandı, onların normativ-hüquqi bazası

yaradıldı. Bu məqsədlə 40-dan artıq normativ-hüquqi sənəd hazırlandı ki, bunlardan da ən mühümü 1996-cı ildə imzalanmış "Meliorasiya və irriqasiya haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunudur.

Hazırda "Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən ümumi su tutumu 22 milyard kubmetr olan 137 su anbarından istifadə edilir, 19 hidroqovşaq, 51800 km suvarma kanalı, 31700 km kollektor-drenaj şəbəkəsi, 921 nasos stansiyası, 131 min müxtəlif hidrotexniki qurğu, 7279 subartezian quyusu, 2073 km-dən artıq sel və daşqınlardan mühafizə bəndi, 1025 min hektar qış otlaq sahələrinin su təminatına xidmət edən digər mühüm dövlət əhəmiyyətli su təsərrüfatı sistemləri və qurğuları istismar olunur.

Ulu öndər qurub-yaratdığı müstəqil Azərbaycan Respublikası bu gün etibarlı əllərdədir. Ölkəmizdə meliorasiya və su təsərrüfatının inkişafına ümummillidə lider Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulmuş diqqət və qayğı hazırda möhtərəm Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında uğurla davam etdirilir. Onun sahəyə diqqəti və yaxından köməyi sayəsində bir çox layihələr başa çatdırılmış, bəziləri uğurla davam etdirilir, yenilərinin isə həyata keçirilməsinə başlanılmışdır.

Möhtərəm Prezident meliorasiya və su təsərrüfatının respublikamızın iqtisadiyyatdakı, regionların sosial-iqtisadi inkişafındakı və ölkənin ərzaq probleminin həllindəki rolunu nəzərə alaraq sahənin inkişafını daim diqqət mərkəzində saxlayır, meliorasiya və su təsərrüfatı obyektlərində tikinti işləri ilə tanış olur, obyektlərin təməlqoyma və istifadəyə verilməsi mərasimlərində iştirak edir.

2007-ci il noyabr ayının 8-də Taxtakörpü su anbarının, 2009-cu il may ayının 25-də Şəmkirçay su anbarının SES-lə birlikdə təməlqoyma, 2010-cu il aprel ayının 29-da Cəlilabad rayonunda tikintisi başa çatdırılmış Göytəpə su anbarının və 15 avqust 2011-ci il tarixində Vəlvələçay-Taxtakörpü kanalının 10,7 km-lik birinci mərhələsinin açılış mərasimlərində iştirak etməsi, Taxtakörpü su anbarında tikintinin gedişi ilə tanış olaraq tikinti işlərinin yüksək keyfiyyətlə başa çatdırılması üçün tapşırıq və tövsiyələrini verməsi bunun bariz sübutudur. 2011-ci il noyabr ayının 16-da Qax rayonunda Hamamçay çayı üzərində tikilmiş körpünün açılış mərasimində iştirak etməsi və İlisu kəndinin sel və daşqın sularından mühafizəsi üzrə aparılan sahilberkitmə işləri ilə tanış olması, 2013-cü il iyulun 19-da Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına tikintisi başa çatdırılmış Vəlvələçay-Taxtakörpü kanalının ikinci mərhələsinin istifadəyə verilməsi və Taxtakörpü su anbarının su ilə doldurulmasına başlanılması, iyul ayının 18-də Siyəzən, 19-da Şabran şəhərlərində, 14 avqust tarixində İsmayilli və 4 sentyabrda Yardımlı şəhərlərində içməli su xəttinin və kanalizasiya şəbəkəsinin bərpası və tikinti işlərinin birinci mərhələsinin, sentyabr ayının 28-də Taxtakörpü su anbarının (su elektrik stansiyası ilə birlikdə) və ondan su götürən

Taxtakörpü-Ceyranbatan kanalının, 2014-cü il noyabr ayının 15-də Şəmkirçay su anbarının (su elektrik stansiyası ilə birlikdə) istifadəyə verilməsi, cari il sentyabr ayının 4-də Xızı və Siyəzən rayonlarında 1-ci mərhələdə suvarılacaq torpaqlarda meliorativ tədbirlərin başa çatdırılaraq yeni inşa olunan Taxtakörpü-Ceyranbatan kanalından suvarma suyunun verilməsi, sentyabr ayının 17-də Ağsuya içməli suyun verilməsi mərasimlərində iştirak etməsi də cənab Prezidentin ölkədə meliorasiya və su təsərrüfatı sistemlərinin inkişafına olan ardıcıl diqqət və qayğısından xəbər verir.

Dövlət başçısının sahəyə diqqət və qayğısının nəticəsi olaraq son illərdə sahəyə əsaslı kapital qoyuluşu dəfələrlə artmışdır. Bunun nəticəsində mövcud meliorasiya və irriqasiya obyektlərinin istismarı xeyli yaxşılaşmış, sistem üzrə işçilərin əməkhaqqları dəfələrlə artmış, sahənin maddi-texniki bazası gücləndirilmiş, maşın və mexanizmlər alınmış, onların məhsuldarlığı 2001-ci ildə müqayisədə 2 dəfəyə yaxın artmışdır. 2565 km suvarma kanallarının, 1719 km kollektor-drenaj şəbəkələrinin bərpası, yenidən qurulması və tikintisi işləri həyata keçirilmiş, 171 min hektar suvarılan torpaqların su təminatı və 178 min hektar sahədə torpaqların meliorativ vəziyyəti yaxşılaşdırılmış, 30 min hektar yeni suvarılan sahələrdə kənd təsərrüfatı döviyyəsinə cəlb edilmiş, 1194 ədəd subartezian quyusu qazılmış, sel və daşqınlara qarşı dağ çaylarında 191 km-dən çox sahilberkitmə işləri, Kür-Araz çaylarında isə 876 km uzunluğunda bəndlərin möhkəmləndirilməsi və hündürləndirilməsi işləri yerinə yetirilmişdir.

Respublikanın 500 min hektar suvarılan sahələrindən duzlu qrunt sularının Xəzər dənizinə axıdılmasını təmin edən Baş Mil-Muğan kollektorunun tikintisi 2006-cı ildə başa çatdırılaraq Mil-Qarabağ kollektoru ilə birləşdirilmişdir.

"Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması" layihəsi tərkibində 67,2 km uzunluğunda Xanarx kanalının tikintisi İslam İnkişaf Bankının maliyyələşdirməsi ilə 2006-cı ildə başa çatdırılmışdır. Xanarx kanalının istifadəyə verilməsi ilə respublikanın şimal zonasında yerləşən Qusar, Xaçmaz və Şabran rayonlarında 62,6 min hektar ərazidə sahələrin suvarma suyu ilə təminatı yaxşılaşdırılmışdır. Eyni zamanda, Dünya Bankının krediti ilə Samur çayı üzərində yerləşən baş suqəbuledici qurğunun bərpası, Samur çayı yaxınlığında baş su duruldunun tikintisi, Samur-Abşeron kanalının ilk 50 km-lik hissəsinin və bu hissədə yerləşən uzunluğu 185,7 km olan təsərrüfatlararası kanalların yenidən qurulması işləri 2007-ci ildə tamamlanmışdır.

İslam İnkişaf Bankının, Səudiyyə İnkişaf və OPEK Beynəlxalq İnkişaf fondlarının kreditləri hesabına Samur-Abşeron kanalının 50-ci km-dən suyun Taxtakörpü su anbarına verilməsi məqsədilə Vəlvələçay-Taxtakörpü kanalının 10,74 km uzunluğunda birinci hissəsinin tikintisi 2011-ci ildə, Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına isə kanalın 21,03 km-lik 2-ci hissə-

sinin tikintisi 2013-cü ildə başa çatdırılmışdır.

Ölkə iqtisadiyyatının inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb edən, ümumi su tutumu 268,4 milyon kubmetr olan, Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına maliyyələşdirilən Taxtakörpü su anbarının 25 MvT olan SES-lə birlikdə və ümumi uzunluğu 107,9 km olan Taxtakörpü-Ceyranbatan kanalının tikintisi 2013-cü ildə başa çatdırılmışdır.

Möhtərəm Prezident İlham Əliyevin 28 sentyabr 2013-cü il tarixində Taxtakörpü su anbarının SES-lə birlikdə və Taxtakörpü-Ceyranbatan kanalının açılış mərasimində respublikamızın iqtisadiyyatında, ölkənin su təhlükəsizliyinin təmin olunmasında Taxtakörpü və Şəmkirçay su anbarlarının tikintisinin, bu istiqamətdə həyata keçirilən digər layihələrin əhəmiyyətini xüsusi olaraq qeyd etmişdir.

Dövlət başçısı Nazirlər Kabinetinin 2014-cü ilin doqquz ayının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş 8 oktyabr 2014-cü ildə keçirilmiş iclasında qeyd etmişdir ki, Taxtakörpü və Şəmkirçay su anbarları layihələrinin icrası nəticəsində on minlərlə hektar yeni torpaq sahəsi döviyyəyə verəcək və havanın qeyri-sabit keçməsi və quraqlığın olması bize az təsir göstərəcəkdir.

2014-cü ildə bütün dünyada, o cümlədən respublikamızda baş verməmiş quraqlığa baxmayaraq, Taxtakörpü su anbarından qış dövründə yığılan su hesabına Ceyranbatan su anbarına 224 milyon kubmetr su verilmişdir ki, bu da Bakı, Sumqayıt şəhərlərinin və Abşeron yarımadasının əhalisinin, sənayesinin və kənd təsərrüfatının su ilə təminatının ödənilməsində mühüm rol oynamışdır.

Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC tərəfindən Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması layihəsinin son vacib mərhələlərindən olan şimal zonasının 6 çayından kanala əlavə su verilməsi məqsədilə cari ildə Qusarçay və Caqacuqçay çaylarında sügötürücü qurğuların və nəqliyici kanalların tikintisi, Qudyalçayda isə nəqliyici kanalın yenidən qurulması işlərinə başlanılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 5 fevral 2014-cü il tarixində keçirilmiş Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramlarının icrasına həsr olunmuş konfransda Taxtakörpü su anbarının istifadəyə verilməsi ilə əlaqədar layihə zonasında yerləşən rayonlarda yeni suvarılan torpaqların müəyyən edilməsi üzrə verdiyi tapşırıqın icrası olaraq "Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı" ASC-nin sifarişi ilə Türkiyə Respublikasının "Təməlsu" məsləhətçi şirkəti tərəfindən hazırlanmış və hazırlanması davam etdirilən layihələrə əsasən "Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması" layihəsi zonasında yerləşən Şabran, Siyəzən və Xızı rayonlarında 30 min hektardan çox yeni suvarılan torpaq sahələrinin olduğu müəyyən edilmişdir.

"Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması" layihəsi zonasında yerləşən yeni suvarılan torpaqlarda aparılacaq meliorativ tədbirlər Dövlət Neft

Fondunun vəsaiti hesabına həyata keçirilir.

"Şabran, Siyəzən və Xızı rayonlarında mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması və yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi" layihəsinə daxil olan Xızı rayonu üzrə hazırlanmış layihədə 12579 hektar sahənin 9609 hektarında meliorativ tədbirlər aparılmaqla yeni suvarılacaq torpaqların istifadəyə verilməsi və 2970 hektarında mövcud əkin sahələrinin su təminatının yaxşılaşdırılması nəzərdə tutulur. Suvarma su mənbəyi yeni inşa olunmuş Taxtakörpü-Ceyranbatan və Samur-Abşeron kanallarıdır. Layihədə ümum uzunluğu 269,7 km, o cümlədən 200,3 km qapalı və 69,4 km açıq suvarma şəbəkələrinin tikintisi nəzərdə tutulur. Torpaqların meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə 1150 hektar sahədə kollektor-drenaj şəbəkəsi layihələndirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 2014-cü il iyul ayının 22-də Xızı rayonuna səfəri çərçivəsində yeni inşa olunan Taxtakörpü-Ceyranbatan kanalından suyun rayonun suvarılan torpaq sahələrinə verilməsi üçün suburaxıcı qurğunun təməlinin qoyulması mərasimində iştirak etmiş və bu işlərin vacibliyini nəzərə alaraq onların sürətləndirilməsi üçün müvafiq tapşırıqlarını vermişdir.

Səhmdar cəmiyyəti tərəfindən bu tapşırıqların vaxtında icrasının təmin edilməsi üçün Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına 2014-cü ildən 3396 hektar (onun 3084 hektarı yeni suvarılan torpaqlar) torpaq sahələrində kompleks meliorativ tədbirlərin həyata keçirilməsinə başlanılmış və bu işlər cari ilin avqust ayında tamamlanmışdır. Bu torpaqların 170 hektarında nümunə olaraq Amerika Birləşmiş Ştatlarının istehsalı olan mütərəqqi yağış yağıdıran sistem quraşdırılmışdır. Bu sistem respublikada təbii basqı hesabına çiləmə aparın yeganə sistemdir.

Eyni zamanda, Xızı rayonunda cari ilin sonunadək əlavə olaraq 3715 hektar, o cümlədən 2315 hektar yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi və 1400 hektar mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması məqsədilə meliorativ tədbirlərin başa çatdırılması nəzərdə tutulur. 2015-ci ildə Xızı rayonu üzrə cəmi 7111 hektar, o cümlədən 5399 hektar yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi və 1712 hektar mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması təmin ediləcəkdir. 2016-cı ildə isə layihənin başa çatdırılması üçün Xızı rayonunda 5468 hektar sahədə, o cümlədən 4210 hektar yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi və 1258 hektar mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması işləri həyata keçiriləcəkdir. Yeni suvarılacaq torpaqların meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün 1150 hektarda kollektor-drenaj şəbəkəsinin tikintisi nəzərdə tutulmuşdur.

Siyəzən rayonu üzrə layihə zonasında 12137 hektar sahənin 6972 hektarında meliorativ tədbirlər aparılmaqla yeni suvarılacaq torpaqların istifadəyə verilməsi və 5165 hektarında mövcud əkin sahələrinin su təminatının yaxşılaşdırılması nəzərdə tutulur. Yeni suvarılan torpaqların 2300 hektarında kollektor-drenaj şəbəkələrinin tikintisi layihələndirilmişdir. Suvarma su mənbəyi yeni inşa olunmuş Taxtakörpü-Ceyranbatan və Samur-Abşeron kanallarıdır. Layihə üzrə ümumi 12137 hektar torpaq sahəsinin 11392 hektarı (ondan 6597 hektarı yeni suvarılacaq torpaqlar) Siyəzən, 706 hektarı (ondan 336 hektarı yeni suvarılacaq torpaqlar) Şabran və 39 hektarı yeni suvarılan torpaqlar isə Quba rayonunun ərazi vahidində daxildir.

Meliorasiya və su təsərrüfatının uğurlu inkişafı ölkədə ərzaq bolluğuna təminatdır

Əvvəli 6-cı səh.

Dövlət Neft Fondundan ayrılmış vəsait hesabına 2015-ci ilin əvvəlindən meliorativ tədbirlərin aparılmasına başlanılmış iki sahədən (861 və 605 hektar) ibarət 1466 hektar (onun 1424 hektarı yeni suvarılacaq torpaqlardır) sahədə suvarma şəbəkəsinin tikintisi tamamlanmışdır. Yeni suvarılacaq 1424 hektar torpaq sahəsinin 866 hektarında torpaqların meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün kollektor-drenaj şəbəkəsinin tikintisi həyata keçirilmişdir. Bu mərhələdə 42 hektar mövcud suvarılan torpaqların su təminatı yaxşılaşdırılmışdır. Bu torpaq sahələri üçün suvarma su mənbəyi yeni inşa olunmuş Taxtakörpü-Ceyranbatan kanalidir.

Cari ilin sonunadək əlavə olaraq rayonun ərazisində yerləşən 1738 hektar, ondan 1115 hektar yeni suvarılan torpaqlar istifadəyə veriləcək və 623 hektar mövcud əkin sahələrinin su təminatı yaxşılaşdırılacaqdır. Yeni suvarılacaq torpaqların 58 hektarında kollektor-drenaj şəbəkəsinin tikintisi nəzərdə tutulmuşdur.

Ümumilikdə 2015-ci ildə Siyəzen rayonu üzrə cəmi 3204 hektar, ondan 2539 hektar yeni suvarılan torpaqlar istifadəyə veriləcək və 665 hektar mövcud əkin sahələrinin su təminatı yaxşılaşdırılacaqdır. Yeni suvarılacaq torpaq sahələrinin 924 hektarında kollektor-drenaj şəbəkəsinin tikintisi nəzərdə tutulmuşdur.

2016-cı ildə isə 8933 hektar, ondan 4433 hektar yeni suvarılan torpaqlar istifadəyə verməklə və 4500 hektar mövcud əkin sahələrinin su təminatını yaxşılaşdırmaqla layihənin tam başa çatdırılması nəzərdə tutulur. Bu torpaqların 1376 hektarında kollektor-drenaj şəbəkəsinin tikintisi nəzərdə tutulmuşdur.

Şabran rayonunda mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması və yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi üzrə hazırlanan layihədə 28497 hektar torpaq sahəsinin 14038 hektarında meliorativ tədbirlər aparmaqla yeni suvarılan torpaqların istifadəyə verilməsi və 14459 hektar mövcud suvarılan torpaqların su təminatının yaxşılaşdırılması nəzərdə tutulur. Hazırda Şabran rayonu üzrə meliorativ tədbirlərin layihə sənədlərinin hazırlanması başa çatmaq ərafındadır.

Hər üç rayonun "Samur-Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması" layihəsindən bəhrələnməsi məqsədilə bu rayonlarda meliorativ tədbirləri paralel aparmaqla tədricən 2-3 il ərzində layihənin tam başa çatdırılması ilə iri kənd təsərrüfatı müəssisələrinin yaradılması və eyni zamanda, fermer təsərrüfatlarının su təminatının yaxşılaşdırılması mümkün olacaqdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 4 sentyabr 2015-ci il tarixində Xızı rayonunda 3396 hektar (ondan 3084 hektar yeni suvarılan sahələr) və Siyəzen rayonunda 1466 hektar (ondan 1424 hektar yeni suvarılan sahələr) suvarılan torpaqlara Taxtakörpü-Ceyranbatan kanalından suvarma suyunun verilməsi mərasimində iştirak etmişdir.

Tikintisinə 2009-cu ildə başlanılmış Şəmkirçay üzərində ümumi su tutumu 164,5 milyon

kubmetr olan Şəmkirçay su anbarının su elektrik stansiyası ilə birlikdə inşası başa çatdırılmışdır. Prezident İlham Əliyev 15 noyabr 2014-cü ildə tarixində keçirilmiş açıqlıq mərasimində iştirak etmişdir. Layihənin həyata keçirilməsi ilə Şəmkir, Göygöl, Samux və Goranboy rayonlarının 54 min hektara yaxın mövcud suvarılan torpaqlarının su təminatının yaxşılaşdırılması və 17 min hektara yaxın yeni sahələrin istifadəyə verilməsi, eləcə də Gəncə və Şəmkir şəhərlərinin, Samux rayonunun Nəbiəğalı qəsəbəsinin əhalisinin saniyədə 1,6 kubmetr içməli su ilə təmin edilməsi mümkün olacaqdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sədrliyi ilə cari ilin iyul ayının 13-də Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş geniş iclasında möhtərəm Prezident sosial-iqtisadi sahədə əldə edilmiş uğurları müsbət qiymətləndirmiş, qazanılmış nailiyyətləri tarixi uğurlar adlandırmış və onların daha da möhkəmləndirilməsi üçün qarşıda duran mühüm vəzifələri müəyyənləşdirmişdir.

İclasda möhtərəm Prezident tərəfindən iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində əldə olunmuş nailiyyətlərlə yanaşı, kənd təsərrüfatı ilə bağlı suvarma üzrə layihələrin böyük hissəsinin başa çatdırıldığı, Taxtakörpü, Şəmkirçay su anbarlarının tikilib istifadəyə verilməsinin tarixi nailiyyət olduğu, hazırda yeni kanalların tikintisinin davam etdiyi və bu məqsədlər üçün də büdcədən əlavə vəsait ayrılması, xüsusilə Şəmkirçay deryaçasından maksimum dərəcədə istifadə etmək üçün əkin sahələrinə su aparan kanalların sürətlə tikilməsinin vacibliyi qeyd olunmuşdur.

Dünya Bankının krediti ilə 140 min hektar suvarılan sahələrə xidmət edən Araz çayı üzərindəki Bəhrəmtəpə hidroqovşağını, respublikanın 9 rayonunun və Naxçıvan MR-in (Babək və Şərur rayonları) 52 min hektara yaxın ərazisində suvarma-drenaj şəbəkələrinin təmir-bərpa işləri 2010-cu ildə başa çatdırılmışdır. 2011-ci ildən isə respublikanın daha 15 rayonunda 85 min hektar ərazidə SİB-lərin inkişafına dəstək məqsədilə təsərrüfatdaxili suvarma-drenaj şəbəkələrinin təmir-bərpa işlərinə başlanılmış və hazırda 70 min hektardan artıq sahədə bu işlər tamamlanmışdır.

Dünya Bankının krediti hesabına səhmdar cəmiyyəti tərəfindən respublikanın 8 rayonunda içməli su təchizatı və kanalizasiya sistemləri infrastrukturunun bərpası və tikintisi işləri hazırda uğurla davam etdirilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamları ilə "Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə ayrılmış vəsait hesabına 2013-cü ildə əkin və həyətəni torpaq sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılması, habelə əhalinin içməli suya olan tələbatının ödənilməsi üçün respublikanın 29 rayonunun 104 yaşayış məntəqəsində 107 ədəd, 2014-cü ildə isə 32 rayonunun 223 yaşayış məntəqəsində 250 ədəd subartezian quyusu qazılıb istifadəyə verilmişdir. Eyni zamanda,

həmin illərdə dövlət büdcəsindən ayrılmış vəsait hesabına 70 ədəd subartezian quyusu qazılmışdır. Qazılmış subartezian quyuları vasitəsi ilə 7440 hektar torpaq sahəsinin su təminatı yaxşılaşdırılmış, əhalinin içməli və kommunal-məişət suyunu olan tələbatı ödənilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamı ilə cari ildə respublikanın 34 şəhər və rayonunun 241 yaşayış məntəqəsində əkin və həyətəni torpaq sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılması, habelə əhalinin içməli suya olan tələbatının ödənilməsi üçün 300 ədəd subartezian quyusunun qazılması nəzərdə tutulmuşdur ki, onlardan 250 ədədində qazma işləri artıq başa çatdırılmışdır.

Ölkə əhalisinin daxili istehsal hesabına çörək və çörək məhsulları ilə təmin edilməsi məqsədilə iri taxılçılıq təsərrüfatlarının yaradılması barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin verdiyi tapşırığın icrası olaraq 2012-ci ildə Yuxarı Mil kanalının 10,7 km-lik hissəsinin tikintisi ilə Beyləqan və Ağcabədi rayonları ərazilərində 4800 hektar, 2013-cü ildə 4,75 km-lik hissəsinin nasos stansiyası ilə birlikdə tikintisi, 2,3 km-lik hissəsinin yenidən qurulması ilə Füzuli və Ağcabədi rayonlarının ərazilərində 4000 hektar sahədə, eyni zamanda, Hacıqabul magistral kanalının 4,3 km-lik hissəsinin tikintisi ilə Hacıqabul rayonu ərazisində 1625 sahədə taxılçılıq təsərrüfatları yaradılmışdır. Cari ildə Sabirabad rayonunun (14397 hektar) və ona bitişik ərazidə Bilsuvar (1682 hektar) rayonunda yerləşən çığ otluqlarında meliorativ tədbirlərin aparılması üçün beynəlxalq layihə şirkəti tərəfindən layihə sənədlərinin hazırlanmasına başlanılmışdır. Hazırda bu istiqamətdə işlər uğurla davam etdirilir.

"2011-2013-cü illərdə Bakı şəhərinin və onun qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın həyata keçirilməsi ilə bağlı Azərbaycan magistral kanalının 20 km-lik hissəsində yenidənqurma işləri aparılmış, Xəzər, Sabunçu, Suraxanı və Abşeron rayonlarının qəsəbə və kəndlərinin 2917 hektar əkin və həyətəni sahələrinin su təminatının yaxşılaşdırılması və 2146 hektar yeni suvarılan sahələrin istifadəyə verilməsi üçün nasos stansiyalarının, suyuqıcı hovuzların və suvarma boru kəmərlərinin tikintisi və təmir-bərpası üzrə işlər yerinə yetirilmişdir. Cari ildə "2014-2016-cı illərdə Bakı şəhərinin və onun qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın həyata keçirilməsi ilə bağlı Abşeron magistral kanalında yenidənqurma işləri davam etdirilir.

İşğal zonası ilə təmas xəttində və sərhəd ərazilərdə yerləşən Ağdam, Bərdə, Tərtər, Füzuli, Beyləqan, Goranboy, Tovuz, Ağstafa, Qazax, Samux, Göygöl və Şəmkir rayonlarının ərazilərində əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təminatının yaxşılaşdırılması məqsədilə 26,4 km uzunluğunda suvarma şəbəkəsi və təzyiqli boru kəmərləri tikilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamları ilə təsdiq edilmiş dövlət proqramları və tədbirlər planlarında meliorasiya və su təsərrüfatı sahəsi üzrə geniş tədbirlər

nəzərdə tutulmuşdur. Hazırda "2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı"nda, "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nda və digər sənədlərdə icrası Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə aid olan tədbirlərin bir hissəsi artıq yerinə yetirilmiş, digərləri də müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməkdədir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2013-cü ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasda meliorasiya ilə bağlı gələcəkdə xüsusi proqramın qəbul edilməsinin vacibliyi barədə verdiyi tapşırığın icrası olaraq səhmdar cəmiyyəti ölkə əhalisinin ərzaqla təminatını yerli istehsal hesabına daha da yaxşılaşdırmaq üçün kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artırılması, əsasən də taxılçılığın və heyvandarlığın inkişafı üzrə müasir tələblərə uyğun təsərrüfatların yaradılması üçün az məhsuldar çığ otluq sahələrində kompleks meliorativ tədbirlərin aparılması, suvarılan torpaqların genişləndirilməsi, su ehtiyatlarından daha səmərəli istifadə edilməsi, mövcud suvarılan torpaqların su təminatının və meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, ölkənin yaşayış məntəqələrinin, torpaqların və infrastruktur obyektlərin sel və daşqınlardan mühafizəsi üçün daha genişmiqyaslı əlavə tədbirlərin görülməsi və sahənin gələcək inkişafının təmin edilməsi məqsədilə hazırlanmış "Azərbaycan Respublikasında meliorasiya və su təsərrüfatının 2014-2020-ci illərdə inkişafına dair Proqram"ı Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə təqdim etmişdir.

Ölkədə kənd təsərrüfatının inkişafına yeni təkan vermək və onun modernləşdirilməsini sürətləndirmək, aqrar sektorda mövcud problemlərin həllinə sistemli və kompleks yanaşmanı təmin etmək, bu sahəyə dövlətin inzibati və maliyyə resurslarını səmərəli şəkildə cəlb etmək və ölkənin aqrar potensialını geniş təbliğ etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən "2015-ci ilin Azərbaycan Respublikasında "Kənd təsərrüfatı ili" elan edilməsi haqqında" 12 yanvar 2015-ci il tarixli sərəncam imzalanmış, Prezidentin 3 aprel 2015-ci il tarixli sərəncamı ilə "2015-ci ilin Azərbaycan Respublikasında "Kənd təsərrüfatı ili" elan edilməsi ilə bağlı Tədbirlər Planı" təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin birinci rübünün sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında cənab Prezident bu ilin "Kənd təsərrüfatı ili" elan edildiyini, ölkədə ərzaq təhlükəsizliyinin birinci məsələ olduğunu, kənd təsərrüfatının inkişafı üçün çox ciddi tədbirlər görüldüyünü, islahatların aparıldığını, son illər suvarmaya, meliorasiyaya çox böyük diqqət göstərildiyini bildirmiş, ölkə əhalisinin ərzaqla təminatını yerli istehsal hesabına da-

ha da yaxşılaşdırmaq üçün kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artırılması məqsədilə yeni sahələrin əkin dövrüyyəsinə cəlb edilməsi, yeni suvarma kanallarının çəkilməsi ilə bağlı səhmdar cəmiyyəti qarşısında mühüm vəzifələr qoyulmuşdur.

Bu vəzifələrin vaxtında və keyfiyyətlə icra edilməsi məqsədilə səhmdar cəmiyyəti tərəfindən bütün lazımi tədbirlər uğurla həyata keçirilir. Cəmiyyət tərəfindən magistral kanallar üzrə su bölgüsü limitləri, respublikanın çayları üzrə suvarma dövründə rayonlararası su bölgüsü cədvəlləri hazırlanaraq təsdiq edilmiş, bütün istismar təşkilatlarında gecə-gündüz növbətçilik yaradılmış, vegetasiya suvarmasının müntəzəkli həyata keçirilməsi, sudan səmərəli və qənaətlə istifadənin təmin edilməsi və su limitlərinə nəzarətin gücləndirilməsi məqsədilə cəmiyyətin müntəzəkli ayrı-ayrı obyektlərə təhkim edilmiş, çayların gursuluq dövründə su anbarlarının doldurulması və yarana biləcək sel və daşqın sularının maneəsiz axıdılması üçün bütün təxirəsalınmaz tədbirlər görülmüşdür.

Əkin sahələrinin su təminatının və torpaqların meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün cari ildə mühüm dövlət əhəmiyyətli su təsərrüfatı obyektlərində, Yuxarı Xanbulançay su anbarında, Yuxarı Şirvan, Baş Muğan, Ağstafaçay sağ sahil, Yeni Cənubi-Muğan, Yeni Xanqızı, Şəmkirçay sağ sahil məşin qolu, Bərdə rayonunda R-13, Kürdəmir rayonunda R-15, Tərtər rayonunda R-8-1, Ağdaş rayonunda Sağ sahil, Cəlilabad rayonunda R-7, Xaçmaz rayonunda Yalama beton və digər kanallarda, Sabirabad rayonunda Kür çayı üzərində yerləşən Vlaqa-3, Salyan rayonda Vlaqa-7 üzən nasos stansiyalarında, Ağcabədi rayonunda "Şəfəq" nasos stansiyasının təzyiqli boru xəttində, 39 ədəd tərpnəmz və 12 ədəd üzən nasos stansiyalarında, 81 ədəd subartezian quyusunda, 30,5 km beton kanallarda, İsmayilli, İmişli, Yevlax, Kürdəmir, Sabirabad, Hacıqabul, Neftçala, Şamaxı, Füzuli və Xızı rayonlarının ərazisində 6400 pm nov kanallarda, dağ çaylarında 2050 pm daş-beton mühafizə bəndlərində və bir sıra digər obyektlərdə əsaslı təmir və bərpa işlərinin həyata keçirilməsi, Kür çayının təhlükəli döngələrində yumaya meyilli sahillərdə sahilbərkitmə işləri görülməsi nəzərdə tutulmuş və bu işlərin icrası uğurla davam etdirilir.

Cari ilin altı ayı ərzində cəmiyyət tərəfindən suvarma sistemlərində və kollektor-drenaj şəbəkələrində 32970,8 milyon kubmetr həcmində sel və təsərrüfatı fondlarının qorunub saxlanılması və onların istismarının yaxşılaşdırılması, sahənin müasir tələblər səviyyəsində daha da inkişaf etdirilməsi möhtərəm Prezident cənab İlham Əliyevin daim diqqət mərkəzindədir. Sahəyə olan bu günkü diqqət və qayğı göstərir ki, dövlətimiz tərəfindən yuxarıda qeyd edilən tədbirlərin həyata keçirilməsi də təmin ediləcəkdir.

Vegetasiya suvarması başlanandanak su anbarlarında ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2,1 milyard kubmetr çox, yeni, 16,5 milyard kubmetr həcmində su toplanmışdır ki, bu da vegetasiya suvarmasının müntəzəkli keçirilməsinə şərait yaratmışdır.

1 sentyabr 2015-ci il tarixinə respublika üzrə bütün kənd təsərrüfatı bitkiləri 1374,0 min hektar sahədə orta hesabla 3,2 dəfə suvarılmış, o cümlədən taxıl 538620 hektarda 2,4 dəfə, pambıq 20358 hektarda 3,0 dəfə, tütün 1216 hektarda 4,0 dəfə, yem bitkiləri 484509 hektarda 3,2 dəfə, bostan-tərəvəz 75691 hektarda 4,0 dəfə, çoxillik əkmələr 95618 hektarda 2,9 dəfə və həyətəni sahələr 158009 hektarda 3,8 dəfə suvarılmışdır.

Bütün suvarma mənbələrinə 6,8 milyard kubmetr su götürülmüş və ayrıclardan su istifadəçilərinə 4,8 milyard kubmetr su verilmişdir.

Meliorasiya və irriqasiya sistemlərinin lazımi səviyyədə istismarının təşkili, suvarılan torpaqların su təminatının və onların meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, inkişafı, sel və daşqın sularının zərərli təsirinə qarşı mübarizə tədbirlərinin gücləndirilməsi işləri davam etdirilir.

Bütün bunlarla yanaşı, öz səciyyəvi xüsusiyyətlərinə və mürtəbəliyinə görə digər sahələrdən xeyli fərqlənən meliorasiya və su təsərrüfatı sahəsinin müasir tələblər səviyyəsində davamlı inkişafını təmin etmək, meliorasiya və su təsərrüfatı sahəsində idarəetməni təkmilləşdirmək, su ehtiyatlarından istifadənin səmərəsini artırmaq, suvarılan torpaqların su təminatını və meliorativ vəziyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə həlli vacib olan aşağıdakı məsələlər hələ də qalmaqdadır:

- su itkilərinin qarşısının alınması üçün 75 faizdən çoxu torpaq məcralı olan mövcud suvarma sistemlərində yenidənqurma və təmir-bərpa işlərinin aparılması, onların beton üzliyə alınması;

- müasir təsərrüfatçılıq prinsipləri nəzərə alınmaqla, suya qənaətdici müntəzəkli suvarma texnikası və texnologiyalarının (süni yağışyağıdırma, damcı və sair üsullar) tətbiq edilməsi;

- su axınının əsas hissəsi çığ yaz dövrünə düşən və ayrı-ayrı bölgələr üzrə qeyri-bərabər paylanmış dağ çaylarının əksəriyyəti kənd təsərrüfatı bitkilərinin suya olan tələbatının daha çox olduğu yay aylarında quruyur. Buna görə gursulu dövrəldə bu çayların su ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsi və baş verə biləcək sel və daşqın təhlükəsinin qarşısının alınması üçün onların üzərində yeni su anbarlarının tikilməsi;

- sel və daşqınların zərərli təsirindən yaşayış məntəqələrinin, kənd təsərrüfatı ərazilərinin və infrastruktur obyektlərinin mühafizəsi məqsədilə sel və daşqın təhlükəli çaylarda kompleks tədbirlərin, o cümlədən müdafiə bəndlərinin tikilməsi, çay məcralarının kanallaşdırılması kimi mühəndis tədbirlərlə yanaşı, çay hövzələrində meşəsalma və ot örtüyünün bərpası, xəbərdarlıq sisteminin yaradılması və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi;

- ölkədə meliorasiya və irriqasiya sistemlərinin normal istismarının təşkili, tələb olunan təmir-bərpa işlərinin görülməsi, suvarılan torpaqların su təminatının və meliorativ vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, sel və daşqın sularına qarşı mübarizə tədbirlərinin daha geniş miqyasda davam etdirilməsi.

Ölkəmizdə kənd təsərrüfatı istehsalının artırılmasında, əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatında böyük rolu olan mövcud meliorasiya və su təsərrüfatı fondlarının qorunub saxlanılması və onların istismarının yaxşılaşdırılması, sahənin müasir tələblər səviyyəsində daha da inkişaf etdirilməsi möhtərəm Prezident cənab İlham Əliyevin daim diqqət mərkəzindədir. Sahəyə olan bu günkü diqqət və qayğı göstərir ki, dövlətimiz tərəfindən yuxarıda qeyd edilən tədbirlərin həyata keçirilməsi də təmin ediləcəkdir.

Əhməd ƏHMƏDZADƏ,
"Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin sədri